

موبایل؛ دروازه‌های به روی توسعه یافتگی

امید ستاری

دارد. اثر خارجی می‌تواند منفی باشد و مثال معروف آن اثرات زیانبار آلودگی کارخانجات بر وضعیت زندگی ساکنان حومه کارخانه است.

واقعیت این است که مبادله در بازار محصولات تکنولوژیک هم دارای اثرات خارجی است که برخی از آن‌ها به تدریج در کشور ایران در حال به روز شدن است و این اثرات خارجی در بلندمدت می‌تواند بسیاری از گره‌های مساله توسعه در کشور را باز یا حداقل سست کند. اما چگونه؟

این روزها هر گاه نام شبکه‌های اجتماعی را می‌شنویم، یاد تلگرام و اینستاگرام و واتساپ و ... می‌افتیم. اما در واقع شبکه اجتماعی مفهومی متعلق به دانش جامعه‌شناسی است. هر فرد در حوزه‌های مختلفی با اجتماع مناسبات دارد. مناسبات اقتصادی، مناسبات اجتماعی، مناسبات فرهنگی و ... این مناسبات باعث می‌شود هر فرد روابطی را با سایر اعضای اجتماع شکل دهد. وقتی این روابط بر اساس هنجارهای رفتاری و مشترک، قاعده مند و قابل پیش بینی توسط سایرین شود یک شبکه اجتماعی شکل می‌گیرد. هر جامعه دارای تعداد زیادی از این شبکه‌هاست و مردم یک جامعه همزمان در چند شبکه مشارکت دارند. مثلاً شبکه کار، شبکه تفریح، شبکه آموزش و ... فواید این شبکه‌ها این است که سبب سهولت جمع آوری اطلاعات شده و امکان همکاری و گفتگو را مهیا می‌کنند. با این تعریف خواننده در می‌یابد که در واقع اپلیکیشن‌هایی که در بالانام برده شدند، زمینه ظهور شبکه‌های اجتماعی به صورت اینترنتی را فراهم می‌کنند و بر این اساس شبکه‌های اجتماعی اینترنتی هستند. زیرا کنش‌ها در این شبکه‌ها قائم به وجود ارتباط با اینترنت است. شبکه‌های اجتماعی اینترنتی از نخستین سالهای هزاره سوم آغاز به کار کردند و مشهورترین آنها در ابتدا اورکات و کلوب و مای اسپیس بودند. اما بتدریج با همه گیر شدن تدریجی خدمات اینترنت در کشورهای مختلف این شبکه‌ها توسعه و بهبود عملکرد یافتند. انقلاب فیس بوک در سال ۲۰۰۴ به وقوع پیوست و به دنبال آن به تدریج این شبکه‌ها قابل پیاده سازی در بستر گوشی‌های موبایل شدند و اکنون به سردمداری تویتر روز به روز در حال بهبود و ارتقا هستند. به گونه‌ای که امروز بسیاری از صاحبان تویتر را یکی از عوامل اصلی پیروزی ترامپ در آمریکا و زبان ارتباطی جدید سیاسیون در سراسر دنیا می‌دانند.

در بررسی قرن به قرن تاریخ تمدن نوع بشر، علی‌رغم تمام فراز و نشیب‌های مشهود، پیشرفت و بهبود وضع رفاهی بشر را جزء مشترک و جدایی ناپذیر تمام این روایت طولانی می‌یابیم. انتهای هر قرن در مقایسه با ابتدای آن مدرن و شگفت‌انگیز است. اما قرن بیستم از این هم فراتر رفت. قرن بیستم، قرن بود متعلق به آینده. مثل یک مسابقه فوتبال جذاب که هم گل دارد و هم کارت زرد و هم کارت قرمز و هم تاکتیک و ضد تاکتیک‌های مدرن، قرن بیستم جنگ جهانی داشت؛

ظهور و سقوط کمونیسم را دید؛ انسان قدم بر ماه گذاشت؛ ابداع سلاح‌های کشتار جمعی، بشر دوستان را به واهمه انداخت. اما با وجود همه این تحولات، امروز که بعد از شانزده سال از گذر این قرن به آن می‌نگریم، جذاب‌ترین بخش آن پیشرفت حیرت‌انگیز تکنولوژی است که میوه‌های آن امروز در سبد بشر خودنمایی می‌کند. گاهی میوه‌های کال و بدطعم و اکثر اوقات میوه‌های لذیذ و مطبوع. ماهواره‌ها، شبکه گسترده اطلاعات و اینترنت، کامپیوترهای شخصی، موبایل‌ها همه از سده بیستم با به هزاره سوم گذاشته‌اند. آنچه که در این زمینه نمی‌توان کتمان کرد این است که برآیند پیشرفت تکنولوژی، رفاه بشر بوده است. سهم این پیشرفت در رشد اقتصادی کشورهای توسعه یافته و بهبود وضعیت بسیاری از کشورهای در حال توسعه قابل ملاحظه است.

کشور ایران در همین قرن شگفت‌انگیز، غافل از سیلاب ابداعات دانش محور، مدام در حال تغییر و تحولات سیاسی بوده و به جای شرکت در بازی دانش و تکنولوژی، سیاسی بازی کرده است. علی‌رغم اینکه ممکن است به نظر برسد که ما ایرانیان در این انقلاب تکنولوژیک جزء بازیگران نبوده‌ایم، باید پذیرفت که ما همانند برخی از کشورهای در حال توسعه دیگر، در غنی شدن این سفره رشد اقتصادی مبتنی بر تکنولوژی در جهان موثر بوده‌ایم.

درست است که مانند کشورهای توسعه یافته ایده پرداز نبوده‌ایم. این هم واقعیت است که بر خلاف کشورهای آسیای جنوب شرقی در فرآیند تقسیم کار بین المللی برای تولید این کالاها خود را به زحمت نینداخته‌ایم. اما حداقل ما یکی از اجزای مهم و لاینفک موتور تقاضای تولیدات این صنایع بوده‌ایم. چه بسا عدم وجود مصرف کنندگانی همچون ما، گسترش بازار کالاهای تکنولوژیک را در تنگنا قرار می‌داد. ما بازار ایرانی چند ده میلیونی مناسب و تشنه برای کالاهای تکنولوژیک را شکل دادیم. مصرف ما موتور رشد است و حداقل از این جهت دنیا وامدار ماست!

این انفعال ما در برابر جهان به سرعت در حال تغییر تکنولوژی، که سهم ما از آن فقط صرف هزینه برای ارتقا و به روز رسانی نرم افزارها و سخت افزارهاست، تراژدی بوده است که به قدری سرگرم این بازارها بوده‌ایم که هرگز نیش تند آن مارا نیاز رده است. نگارنده این سطور قصد ندارد کلیشه‌هایی همچون یادآوری تمدن ایرانی، تفاخر به پیشینیان قدرتمند و استیلای امپراطوری پارس و ظرفیت‌های هوش و ذکاوت ایرانی و اینکه چرا از آن استفاده نمی‌کنیم را تکرار کند. بر عکس هدف از این نوشتار این است که اشاره کنیم در سال‌های اخیر نشانه‌هایی امیدوارکننده و علائمی مشاهده شده است که تجربه تاریخی توسعه یافتگی این نشانه‌ها را آغاز تدریجی حرکت به سمت یک تغییر هم راستا با توسعه تفسیر می‌کند. جالب اینجاست که محل پیدایش و سرچشمه این نشانه‌ها بازار تکنولوژی بوده است.

همان بازاری که ما در آن تنها ایفاگر نقش مصرف کننده بوده‌ایم. سوال این است که چگونه این بازار به ما کمک می‌کند تا توسعه اقتصادی را تجربه کنیم؟ قرار است به تدریج تولید دانش کنیم و آن را بفروشیم؟ خیر. قرار است از دانش جهانی استفاده کنیم و خود تولیدکننده شویم؟ خیر. پس چه نشانه‌های امیدوارکننده‌ای در این بازار وجود دارد؟

برای توضیح این مطلب بایستی یک مفهوم اقتصادی کلیدی را توضیح دهیم. این مفهوم به «اثر خارجی» موسوم است و عبارتست از اثرات مثبت یا منفی مبادله بین فروشنده و خریدار یک کالا بر منافع شخصی ثالث. مثال معروفی در این زمینه وجود دارد. تصور کنید شما باغ‌گلی دارید که از فروش گل‌های آن، درآمد کسب می‌کنید. اتفاقاً کشاورزی در همسایگی شما به زنبورداری مشغول است. خواسته یا ناخواسته وجود باغ گل شما به او نفع می‌رساند و باعث می‌شود عسل تولیدی وی بیشتر و مرغوب‌تر باشد. در واقع این باغ گل نه تنها به فروشنده و خریدار گل نفع می‌رساند، بلکه به زنبوردار هم نفع می‌رساند و اصطلاحاً اثر خارجی مثبت

